

Голові спеціалізованої
вчені ради
ДФ 26.133.005 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору філологічних наук,
професору,
завідувачу кафедри
української літератури,
компаративістики і
грінченкознавства
Інституту філології
Бровко Олені Олександрівні

Відгук

офіційного опонента **Рарицького Олега Анатолійовича**, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на дисертаційну роботу Ольги Бульбачинської **«Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980 – 1990-х років»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дослідження.

Постать і творчість Євгена Гуцала в умовах відкритого інформаційного простору здобувається на належну літературознавчу оцінку. У наявних на сьогодні дослідженнях різновекторно осмислено і потрактовано багатожанровий доробок письменника. Одним із аспектів вивчення романної творчості письменника є проблема поетики кінематографічної майстерності, що успішно зреалізована у дисертаційній роботі Ольги Бульбачинської **«Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980 – 1990-х років»**.

Дослідження є актуальним і своєчасним, оскільки у роботі вперше розкрито специфіку кінематографічного художнього мислення Євгена Гуцала на матеріалі поетики його романів **«Позичений чоловік»**, **«Приватне життя**

феномена», «Парад планет», «Улюмджі», «Блуд», «Імпровізація плоті». Авторка визначає й аналізує особливості кіномови у романістиці письменника, з'ясовує особливості поетики таких творів, акцентує увагу на засобах і прийомах кінематографу, простежує еволюцію кінематографічного мислення письменника. За її спостереженнями, твори Є. Гуцала засвідчують тісний органічний зв'язок із екранним мистецтвом, відзначаються пластичністю і візуальністю образотворення, легко піддаються кадруванню, їх структурні елементи належним чином виконують функції плану, ракурсу, ритму і часу. Виразною стильовою ознакою ідіостилю письменника є монтажність композиції, що дозволяє добирати і об'єднувати в єдине художнє ціле змістові складники у його творах. Романам Є. Гуцала властиві повносила образність, романтичне світовідчуття, поетизація авторського мовомислення, що спонукає дослідників кваліфікувати їх як літературно-мистецький феномен з рисами поетичного кіно.

Актуальними, на нашу думку, є спостереження авторки над поетологічними особливостями поетичного кіно як визначального чинника романістики Є. Гуцала. Ольга Бульбачинська висновує думку про своєрідну форму авторського протесту проти тоталітарної дійсності, закладеного у світоглядну непоступливість автора, і вираженого незалежною мистецькою позицією письменника. Химерний стиль письма руйнує стереотипи соцреалізму, усталені тоталітарні догми, водночас протидіє радянській асимілятивній політиці, тотальній русифікації. Прозаїк створює моделі національного характеру, окреслює ментальний психотип українця в умовах загроженого існування і в такий спосіб стає на захист вітчизняної культури і літератури. Кінематографічний тип мислення Є. Гуцала засвідчує гостру невідповідність канонам егалітарної псевдopoетики, визначає незалежну позицію автора і його високу мистецьку місію.

Дисертаційна робота Ольги Бульбачинської є актуальною у плані вивчення характеру сприйняття, художнього потенціалу, мистецької самототожності романістики Є. Гуцала крізь призму кінематографізму. Дослідниці належним

чином вдалося реалізувати заявлену у роботі мету, виконати низку окреслених завдань, щоб довести оригінальність кінематографічного мислення у романній творчості письменника.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, сформульовані у дисертаційній роботі Ольги Бульбачинської, аргументовані достатньо повно, на належному науковому рівні. Матеріали розділів викладені відповідно до заявленої мети і завдань й відповідають сутності об'єкта та предмета дослідження. Дисерантка запропонувала справді цікаве й науково обґрунтоване потрактування обраної теми. Воно дає змогу побачити творчість Є. Гуцала в контексті літературної традиції та новаторських шукань, які мали місце в мистецтві України II-ї половини ХХ – початку ХХІ століття. Художня проза письменника охарактеризована як цілісна функціональна система, а її інтерпретація здійснена за допомогою відповідного методологічного інструментарію: системного, біографічного, герменевтичного, структурно-семіотичного, інтерсеміотичного, формального. Обраний комплекс методів дослідження є цілком віправданим й адекватним.

Композиційна цілісність дослідження О. Бульбачинської виявляється у чіткому структуруванні роботи: логіка наукового пошуку, а відтак і структура дисертації продиктували підпорядкованість використаного літературного матеріалу вирішенню конкретних, важливих для його характеристики завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У *Вступі* обґрунтовується актуальність теми, ступінь її опрацювання у вітчизняному і зарубіжному літературознавстві, визначаються мета й завдання дослідження, розкривається його наукова новизна і практична цінність. Подаються відомості про методи та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні основи дослідження*» охарактеризовано систему прийомів і засобів кінематографії, історико-літературні й теоретичні аспекти проблеми. Ольга Бульбачинська аргументувала й фахово окреслила теоретико-методологічні засади дослідження, зокрема здійснила спробу охарактеризувати поетику літературного кінематографізму, визначила спорідненість вказаних видів мистецтва. Авторка осмислила літературно-критичну рецепцію прози Є. Гуцала у вітчизняному літературознавстві та кінознавстві, розкрила шляхи формування творчої особистості письменника, акцентувала зв'язок творчості прозайка з літературними традиціями шістдесятників та творців кінематографічного жанру, визначила естетичні засади його творчості.

Другий розділ «*Кінематографізм фольклорно-фантастичної трилогії („Позичений чоловік”, „Приватне життя феномена”, „Парад планет”)* Є. Гуцала» присвячений безпосередньо літературознавчому аналізові романної творчості письменника. Авторка характеризує пластичність образотворення як ключову ознаку його кінематографічного мислення, визначає роль темпоритму та ракурсу в емоційно-смисловому навантаженні сконструйованих художньою уявою літературних кадрів. Цікавими є спостереження дослідниці щодо монтажування художніх сенсів у досліджуваних романах, крізь призму яких моделюються масштабні суспільні події, увиразнюються авторське реципіювання дійсності, візуалізуються химерні прояви буття.

У третьому розділі «*Кінематографічний вимір психологічних романів Є. Гуцала*» увага акцентується на техніці візуального образотворення психологічних романів «Улюмджі» та «Імпровізація плоті». Для психотворення образів, за спостереженнями дослідниці, найпродуктивніше використовуються чинники ритму і ракурсу. «Потужність психологічного ефекту досягається винятково рухом і розміщенням ракурсу в картині відносно зображеного» (с. 178), – стверджує Ольга Бульбачинська. Наративні стратегії реалізуються динамічністю, кадровою змінністю, інколи

й спадним ритмом, що свідчить про психологічну змінність кінематографічного мислення письменника. Найчастіше у досліджуваних творах автор вдається до прийому ретроспекції, і такі дискретні складники сприймаються як монтажні кіновставки, завдяки чому досягається глибина психологічного наповнення образів.

Висновки до дисертації є логічно умотивованими, достатньо ґрунтовними, вони сконцентровано відтворюють сутність дисертаційної роботи.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

У дисертаційній роботі вперше порушуються питання кінематографічного мислення Є. Гуцала у його романній творчості 1980 – 1990-х рр. ХХ ст. Доробок письменника розглядається у контексті зародження і розвитку поетичного кіно в Україні, що сприймається як своєрідний протест загроженому існуванню національної культури. Архетипна символіка химерного творчого самовираження автора трактується як апологія його самототожності, внутрішнього існування. Трилогію «Позичений чоловік», романи «Улюмджі», «Блуд», «Імпровізація плоті» дисертантка розглядає у призмі візуального образотворення, монтажної структурованості, темпоритмічної змінності, що дозволяє вести мову про системність кінематографічного мовомислення письменника. Вперше його епічні полотна розглядаються як моделі національної психології, морально-етичні й естетичні феномени. У композиційному зразі романи Є. Гуцала набувають дискретності, структуруються як етнокадри-сенси і виявляють новаторський стильовий прийом інтелектуального монтажу у творчості письменника. Дисертантка визначає, з'ясовує й теоретично обґруntовує текстуальні матриці фольклорних візій у синтезі із кінематографічним саморухом письменника. У роботі набула подальшого розвитку проблема кіноекранного мислення, що дозволяє розширювати межі аналітичного інструментарію, формувати термінологічний апарат у структурі художньо-мистецького вияву, поетологічного самовираження українських письменників. Дисертація

Ольги Бульбачинської сприймається як новий, свіжий погляд на проблему поетичного кіно в українській літературі із належно прокоментованими узагальненнями і висновками.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Ключові положення й результати дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені й апробовані у семи публікаціях різного рівня. Дві із них вийшли друком у періодичних наукових виданнях країн, які входять до Організації економічного співробітництва і Європейського Союзу, зокрема в Угорщині та Естонії. За матеріалами дисертації здійснено чотири публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України із присвоєнням категорії «Б». Ольга Бульбачинська здійснила одну публікацію, у якій додатково відображені результати дослідження.

Усі публікації за результатами дисертації літературознавиця виконала одноосібно.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Основні положення дисертаційної роботи Ольги Бульбачинської можуть мати практичне застосування для подальшого дослідження кінопоетики літературного твору. Сприятимуть розробленню теоретичних і практичних курсів з історії української літератури ХХ століття, програм вибіркових дисциплін, зорієнтованих на вивчення проблем кінематографізму у творчості українських письменників. Висновки й узагальнення дисертації дозволяють усвідомити визначальний внесок Є. Гуцала у виформування феномену поетичного кіно, розвиток національної кінематографічної традиції. Дослідження суттєво розширює сферу практичного використання творчості письменника, зокрема у питанні впровадження її в навчальний процес з метою уточнення і узагальнення специфіки кінематографічного мислення автора у романній творчості 1980 – 1990-х pp. XX ст.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Віддаючи належне науковій праці Ольги Бульбачинської, вкажемо на певні аспекти, що вимагають, на наш погляд, пильнішої уваги:

1. У параграфі 1.1 дисертантка детально зупиняється на питанні кінематографізму у вітчизняному і світовому мистецтві, характеризує найважливіші праці, визначальні для пояснення цієї проблеми. Проте поза її увагою залишаються розмірковування щодо визначення сутності *поетичного кіно* і його варіацій, бракує прикладів та пояснень, які б засвідчували близькість творів літератури і кіно. Параграфи 1.1 і 1.2 вважаємо непропорційними по відношенню до 1.3.

2. На окремих етапах дослідження недостатньо задіяний літературний контекст. Вважаємо, що для пояснення сутності кінематографічного мислення Є. Гуцала, доречно було би використати творчі надбання його попередників та сучасників і задіяти у структурі роботи вузлові напрацювання з проблеми.

3. На нашу думку, параграф 3.2 є дещо обривчастим, позбавленим постановки проблеми. Убачаємо у ньому описові складники, без належного літературознавчого аналізу; почасти авторка надуживає розлогими цитатами.

4. У структурі дисертаційної роботи помічаємо стилістичні і технічні огріхи.

Після аналізу тексту дисертації офіційним опонентом відзначається **дотримання здобувачкою вимог академічної добродетелі** в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота «Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980–1990 років» відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор –

Бульбачинська Ольга Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
історії української літератури
та компаративістики
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

Олег Рарицький

Відгук отримано 19.04.2021 р.
Число сприйнято: вченої ради
ДФ 26.133.005
доктор філологічних наук,
професор Бурбак О. О.